

Η επίδραση της πανδημίας COVID-19 στους ασθενείς με διαταραχές προσωπικότητας

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΘΡΟΥ: Παραλήφθηκε 20 Ιανουαρίου 2023/Δημοσιεύθηκε Διαδικτυακά 10 Φεβρουαρίου 2023

Τρία χρόνια μετά το ξέσπασμα της πανδημίας πλήθος επιδημιολογικών μελετών επιβεβαιώνουν τις σημαντικές ψυχολογικές επιπτώσεις της. Πρόσφατες μετα-αναλύσεις με 50.000–70.000 συμμετέχοντες σημειώνουν την αύξηση άγχους, κατάθλιψης και αισθήματος μοναξιάς στον γενικό πληθυσμό.¹ Οι ασθενείς με προϋπάρχουσες ψυχικές διαταραχές αποτέλεσαν ευάλωτη ομάδα με υψηλό κίνδυνο επιδείνωσης της κατάστασής τους.^{1,2} Στο πλαίσιο των μέτρων καταπολέμησης της πανδημίας η λειτουργία των υπηρεσιών ψυχικής υγείας περιορίστηκε, η πρόσβαση σε αυτές έγινε πιο δύσκολη και η παροχή υποστηρικτικών και ψυχοθεραπευτικών παρεμβάσεων συνεχίστηκε μέσω τηλεψυχιατρικής.²

Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη της επίδρασης που είχε η πανδημία στους ασθενείς με διαταραχές προσωπικότητας (ΔΠ).³ Οι ασθενείς αυτοί αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες στις διαπροσωπικές σχέσεις και στην αίσθηση ταυτότητας, οι οποίες βρίσκονται στη βάση έντονων συναισθηματικών και συμπεριφορικών εκδηλώσεων.^{4,5} Οι περισσότερες εργασίες για τις επιπτώσεις της πανδημίας σε ασθενείς με παθολογία προσωπικότητας επικεντρώθηκαν στην οριακή διαταραχή προσωπικότητας (ΟΔΠ).⁶

Τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης κατά το διάστημα της πανδημίας και το αυξημένο αίσθημα μοναξιάς αποτελούν σοβαρούς επιβαρυντικούς παράγοντες για τους ασθενείς με ΟΔΠ και δύνανται να προκαλέσουν άγχη εγκατάλειψης και απόρριψης, κοινωνική απόσυρση και αίσθημα κενού. Συνακόλουθα αυξάνεται η επιρρέπεια των ασθενών σε επικίνδυνες συμπεριφορές και χρήση ουσιών.^{3,7} Τα άγχη που προκάλεσε η συνθήκη καθώς και η αίσθηση μη ελέγχου της κατάστασης από το υποκείμενο δύνανται να κινητοποιήσουν στους ασθενείς με ΟΔΠ παρανοϊκό ιδεασμό, ο οποίος επιδεινώνει περαιτέρω τις δυσκολίες στις διαπροσωπικές τους σχέσεις.⁷ Σε μία νορβηγική πολυκεντρική μελέτη σε 1120 εξωτερικούς ασθενείς με ΔΠ κατά το πρώτο κύμα της πανδημίας, τα αποτελέσματα έδειξαν αύξηση του άγχους, της κατάθλιψης, της επιθετικότητας, της χρήσης ουσιών, της κοινωνικής απομόνωσης και ελάττωση της εργασιακής δραστηριότητας, ενώ οι αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές παρέμειναν στα ίδια ποσοστά.⁸ Από την άλλη πλευρά, για κάποιους ασθενείς η περιορισμένη έκθεση σε διαπροσωπικά ερεθίσματα μπορεί να οδήγησε σε βελτίωση της συμπτωματολογίας.⁷

Σε διάφορες εργασίες μελετήθηκε ο αριθμός των επισκέψεων ασθενών με ΔΠ ή ασθενών με αυτοτραυματισμούς στα τμήματα επειγόντων των νοσοκομείων κατά τη διάρκεια της πανδημίας.^{6,9} Στις εργασίες που καταγράφηκαν οι αυτοτραυματισμοί, δεν αναφέρεται η ψυχιατρική διάγνωση, αναφέρονται όμως εδώ επειδή η παρουσία των αυτοτραυματισμών συνδέεται στενά με την ΟΔΠ.¹⁰ Ο αριθμός των επισκέψεων ασθενών με ΔΠ ή αυτοτραυματισμούς στα επείγοντα βρέθηκε σε άλλες εργασίες αυξημένος, σε άλλες ελαττωμένος και σε άλλες σταθερός σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο.^{6,9} Κατά την ίδια περίοδο όμως, τόσο η επιβάρυνση των ασθενών με ΔΠ όσο και τα ποσοστά σκέψεων αυτοτραυματισμού στον γενικό πληθυσμό αυξήθηκαν.^{3,6-8} Ο ελαττωμένος αριθμός επισκέψεων στα επείγοντα μπορεί να είναι το αποτέλεσμα ελαττωμένης πρόσβασης στις υπηρεσίες ή μείωσης της συμπτωματολογίας λόγω περιορισμού των κοινωνικών επαφών ή ικανοποιητικής θεραπείας εξ αποστάσεως μέσω τηλεψυχιατρικής.^{7,9}

Ένα κρίσιμο θέμα το οποίο κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας που παρέχουν θεραπεία σε ασθενείς με ΔΠ, ήταν η ανάγκη διακοπής των διά ζώσης ψυχοθεραπειών και η συνέχισή τους τηλεφωνικά ή διαδικτυακά. Οι ασθενείς με ΔΠ είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοι σε τροποποιήσεις του θεραπευτικού πλαισίου και το γεγονός αυτό αποτέλεσε επιβαρυντικό παράγοντα.⁷ Σε διάφορες μελέτες η διακοπή των διά ζώσης ψυχοθεραπειών ασθενών με ΟΔΠ συνοδεύτηκε από επιδείνωση της συμπτωματολογίας, συναισθήματα άγχους, θλίψης και αίσθημα αβοηθητότητας.^{6,11} Στις περιπτώσεις που δεν κατέστη δυνατή η συνέχιση των συνεδριών τηλεφωνικά ή διαδικτυακά, σημειώθηκε αύξηση του αριθμού επισκέψεων στα επείγοντα.^{6,11} Αντίθετα η συνέχιση των συνεδριών μέσω τηλεψυχιατρικής κρίθηκε από τους ασθενείς ικανοποιητική και σε κάποιες περιπτώσεις η κλινική εικόνα τους, μετά την αρχική επιβάρυνση, επανήλθε και διατηρήθηκε στα πρότερα επίπεδα.^{6,11} Στις παραπάνω μελέτες η διακοπή των συνεδριών αφορούσε σε διάστημα 2–3 μηνών. Σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε στον Ειδικό Τομέα Διαταραχών Προσωπικότητας της Α΄ Ψυχιατρικής Κλινικής του ΕΚΠΑ στο Αιγινήτειο Νοσοκομείο, κατά την έναρξη των περιοριστικών μέτρων 51 ασθενείς με ΟΔΠ παρακολουθούσαν συνεδρίες ομαδικής ψυχαναλυτικής ψυχοθεραπείας. Οι διά ζώσης συνεδρίες διακόπηκαν και συνεχίστηκαν διαδικτυακά για 4 μήνες. Στο διάστημα αυτό δεν σημειώθηκε κανένα περιστατικό αυτοτραυματισμού, καμία απόπειρα αυτοκτο-

νίας ή νοσηλεία, ενώ 2 ασθενείς διέκοψαν την ψυχοθεραπεία. Σε περιπτώσεις κρίσεων οι ασθενείς χρησιμοποίησαν τηλεφωνική επικοινωνία με τους θεραπευτές και δεν καταγράφηκε καμία επίσκεψη σε τμήμα επειγόντων.¹²

Συμπερασματικά, η πανδημία είχε σημαντικές ψυχολογικές επιπτώσεις στους ασθενείς με ΔΠ. Πρέπει να τονιστεί όμως ότι στις περιπτώσεις που το θεραπευτικό πλαίσιο παρέμεινε ζωντανό και διατηρήθηκε η συνέχεια της θεραπευτικής συνεργασίας, οι ασθενείς με ΔΠ, παρά τη σοβαρότητα της παθολογίας τους, έδειξαν ικανοποιητική προσαρμογή και μπόρεσαν να αντέξουν τις εντάσεις που προκάλεσε η πανδημία.

Ιωάννης Α. Μαλογιάννης

Ψυχίατρος ΕΔΙΠ, Επιστημονικά Υπεύθυνος του Ειδικού Τομέα Διαταραχών Προσωπικότητας και του Νοσοκομείου Ημέρας, Α΄ Ψυχιατρική Κλινική ΕΚΠΑ, Αιγινήτειο Νοσοκομείο, Γραμματέας του Κλάδου Ψυχοθεραπείας της Ελληνικής Ψυχιατρικής Εταιρείας

Βιβλιογραφία

1. Moreno C, Wykes T, Galderisi S, Nordentoft M, Crossley N, Jones N, et al. How mental health care should change as a consequence of the COVID-19 pandemic. *Lancet Psychiatry* 2020, 7:813–824, doi: 10.1016/S2215-0366(20)30307-2
2. Penninx BWJH, Benros ME, Klein RS, Vinkers CH. How COVID-19 shaped mental health: from infection to pandemic effects. *Nat Med* 2022, 28:2027–2037, doi: 10.1038/s41591-022-02028-2
3. Preti E, Di Pierro R, Fanti E, Madeddu F, Calati R. Personality Disorders in Time of Pandemic. *Curr Psychiatry Rep* 2020, 22:80, doi: 10.1007/s11920-020-01204-w
4. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 5th ed. American Psychiatric Publishing, Arlington, VA, 2013, doi: 10.1176/appi.books.9780890425596
5. Kernberg OF. What's Next? A Clinical Overview. *Psychiatr Clin North Am* 2018, 41:xvii–xxii, doi: 10.1016/j.psc.2018.08.003
6. Di Stefano R, Di Pietro A, Talevi D, Rossi A, Socci V, Pacitti F, Rossi R. Personality disorders (PD) and interpersonal violence (IV) during COVID-19 pandemic: a systematic review. *Ann Gen Psychiatry* 2022, 21:11, doi: 10.1186/s12991-022-00388-0
7. Ventura Wurman T, Lee T, Bateman A, Fonagy P, Nolte T. Clinical management of common presentations of patients diagnosed with BPD during the COVID-19 pandemic: The contribution of the MBT framework. *Counselling Psychology Quarterly* 2020, 34:744–770, doi: 10.1080/09515070.2020.1814694
8. Hartveit Kvarstein E, Zahl KE, Stänicke LI, Pettersen MS, Baltzersen ÅL, Johansen MS, et al. Vulnerability of personality disorder during COVID-19 crises: a multicenter survey of mental and social distress among patients referred to treatment. *Nord J Psychiatry* 2021, 9:1–12, doi: 10.1080/08039488.2021.1942980
9. DelPozo-Banos M, Lee SC, Friedmann Y, Akbari A, Torabi F, Lloyd K, et al. Healthcare contacts with self-harm during COVID-19: An e-cohort whole-population-based study using individual-level linked routine electronic health records in Wales, UK, 2016–March 2021. *PLoS One* 2022, 17:e0266967, doi: 10.1371/journal.pone.0266967
10. Reichl C, Kaess M. Self-harm in the context of borderline personality disorder. *Curr Opin Psychol* 2021, 37:139–144, doi: 10.1016/j.copsyc.2020.12.007
11. Kvarstein EH, Zahl KE, Stänicke LI, Pettersen MS, Baltzersen ÅL, Johansen MS, et al. Vulnerability of personality disorder during the Covid-19 crises - a multicenter survey of treatment experiences among patients referred to treatment. *Nord J Psychiatry* 2022, 76:52–63, doi: 10.1080/08039488.2021.1934110
12. Malogiannis I, Stefanatou P, Karampela K, Baralou V, Giannouli E. The impact of COVID-19 pandemic on patients of a specific personality disorder service. [Manuscript in preparation]